כיתה ה' | תנ"ך | שיעור 3 מתוך 4 | 45 דק' | במדבר כ

ממלכתי: ספר במדבר נלמד ביסודי בכיתה ה' (לצד ספר ויקרא). חמ"ד: לפי תכנית התנ"ך בחמ"ד, בכיתה ה' לומדים חומש במדבר (וספר שמואל א); ביחידה רש"י להעשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

מי מריבה: "ודברתם אל הסלע"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את המצב של העם אחרי מות מרים ואת התלונה על המים (כ, א-ה)
- התלמידים ישוו בין מה שה' ציווה למה שמשה ואהרן עשו (כ, ח-יא)
- התלמידים יכירו שני הסברים לחטא של משה ויבינו שהם פרשנות (כ, יב)

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה עושים כשהדרך קשה: מפחדים, מתווכחים, כועסים, או ממשיכים קדימה?

השאלה מלווה את ארבעת השיעורים ביחידה. בכל שיעור מוסיפים לה תשובה מתוך הסיפור, ובשיעור 4 כל תלמיד כותב תשובה משלו.

🧪 פתיחה

המורה כותב על הלוח הוראה פשוטה: "קחו את המחברת ו**כתבו** בה את השם שלכם". תלמיד מתנדב מקבל את ההוראה בשקט, ובמקום לכתוב הוא **מצייר** את השם בגדול ובצבע. התוצאה יפה. שואלים: האם הוא ביצע את ההוראה? האם זה חשוב, אם התוצאה טובה?

מכאן עוברים לסיפור שבו המים יצאו, אבל ה' אמר שמשהו לא היה בסדר.

📖 הסבר למורה

בני ישראל מגיעים למדבר צין, ו"וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם, וַתִּקָּבֵר שָׁם" (במדבר כ, א). מיד אחר כך: "וְלֹא־הָיָה מַיִם, לָעֵדָה" (ב). העם מתלונן קשה: "וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה, אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה, לָמוּת שָׁם" (ד).

ה' אומר למשה "קַח אֶת־הַמַּטֶּה" (ח), לאסוף את העדה, "וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם, וְנָתַן מֵימָיו" (ח). משה לוקח את המטה ואוסף את הקהל, ואומר להם "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים--הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה, נוֹצִיא לָכֶם מָיִם" (י). אחר כך "וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ--פַּעֲמָיִם" (יא), ויוצאים מים רבים. ה' אומר למשה ולאהרן "יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (יב), ולכן לא יביאו את הקהל אל הארץ. המקום נקרא "מֵי מְרִיבָה" (יג).

מה כתוב ומה פרשנות: הפסוקים אומרים שה' ציווה "ודברתם אל הסלע" ושמשה היכה. הם אומרים גם "יען לא האמנתם בי". אבל מה בדיוק היה החטא, הפסוקים לא מפרטים, ולכן יש כמה פירושים. לפי רש"י, החטא הוא שמשה היכה במקום לדבר. לפי הרמב"ם (בהקדמתו למסכת אבות, "שמונה פרקים"), החטא הוא הכעס של משה, שנשמע במילים "שמעו נא המרים". נציג את שניהם כפירושים.

כדאי להזכיר שבספר שמות (יז, ו) ה' אמר למשה "והכית בצור". כלומר בפעם הקודמת ההכאה הייתה ההוראה.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

במדבר פרק כ, פסוקים א-ה

(א) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וַיֵּשֶׁב הָעָם, בְּקָדֵשׁ; וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם, וַתִּקָּבֵר שָׁם.

(ב) וְלֹא־הָיָה מַיִם, לָעֵדָה; וַיִּקָּהֲלוּ, עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן.

(ג) וַיָּרֶב הָעָם, עִם־מֹשֶׁה; וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר, וְלוּ גָוַעְנוּ בְּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה.

(ד) וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה, אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה, לָמוּת שָׁם, אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ.

(ה) וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ, מִמִּצְרַיִם, לְהָבִיא אֹתָנוּ, אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה: לֹא מְקוֹם זֶרַע, וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן, וּמַיִם אַיִן, לִשְׁתּוֹת.

במדבר פרק כ, פסוקים ז-יג

(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר.

(ח) קַח אֶת־הַמַּטֶּה, וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ, וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם, וְנָתַן מֵימָיו; וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע, וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם.

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּט�ֶּה, מִלִּפְנֵי יְהוָה, כַּאֲשֶׁר, צִוָּהוּ.

(י) וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אֶת־הַקָּהָל--אֶל־פְּנֵי הַסָּלַע; וַיֹּאמֶר לָהֶם, שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים--הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה, נוֹצִיא לָכֶם מָיִם.

(יא) וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ, וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ--פַּעֲמָיִם; וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים, וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה, אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן, יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל--לָכֵן, לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה, אֶל־הָאָרֶץ, אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם.

(יג) הֵמָּה מֵי מְרִיבָה, אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה; וַיִּקָּדֵשׁ, בָּם.

הפסוקים הועתקו ממכון ממרא כלשונם, עם הפיסוק של מכון ממרא; סימני הפרשות ({פ}, {ס}) הושמטו.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע" (במדבר כ, ח), ובפסוק יא: "וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ--פַּעֲמָיִם"

💭 **מפרשים:** רש"י (על "להקדישני", כ, יב): "שֶׁאִלּוּ דִּבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְהוֹצִיא, הָיִיתִי מְקֻדָּשׁ לְעֵינֵי הָעֵדָה". כלומר, לפי רש"י אם משה היה מדבר אל הסלע, כולם היו רואים שאפילו סלע שומע בקול ה'. זה פירוש של רש"י.

📜 **כתוב:** "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים" (במדבר כ, י)

💭 **מפרשים:** פירוש אחר (הרמב"ם, "שמונה פרקים", בתרגום חופשי): החטא היה בכעס של משה על העם, ומנהיג גדול צריך להיזהר מכעס במיוחד, כי כולם לומדים ממנו. זה פירוש, ובפסוק לא כתוב שמשה כעס.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: "כתבו" או "ציירו"? (5 דקות)
2. קריאה מודרכת של כ, א-ה: מה קרה למרים, ומה חסר לעם? מה הם אומרים? (10 דקות)
3. בזוגות: טבלה "ה' ציווה / משה עשה" לפי כ, ח-יא (12 דקות)
4. שני פירושים לחטא (רש"י והרמב"ם): קוראים את התיבה "כתוב / מפרשים" ומצביעים איזה פירוש משכנע יותר, עם נימוק (12 דקות)
5. סיכום וכרטיס יציאה (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה קרה למרים בתחילת הפרק, ומה חסר לעם מיד אחר כך? (כ, א-ב)
2. מה ציווה ה' את משה לעשות, ומה משה עשה? (כ, ח-יא)

פרשנות (מה זה אומר?)

1. לפי רש"י, מה היה החטא של משה? ולפי הרמב"ם? (אלה פירושים.)
2. מה פירוש השם "מי מריבה" (כ, יג), ולמה הוא מתאים לסיפור?

הערכה (מה דעתי?)

1. משה היה עייף, ורק עכשיו איבד את אחותו. האם זה משנה איך אתם מבינים את מה שקרה? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

כל תלמיד משלים: "ה' אמר ___, ומשה ___. אני חושב שהחטא היה ___, כי ___". מסכמים: גם מנהיג גדול כמו משה אחראי למעשיו, והתורה לא מסתירה את הטעות שלו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהשאלות הפתוחות.

💡 הערות למורה

העונש של משה (לא ייכנס לארץ) מעורר אצל תלמידים תחושה של "לא פייר". כדאי לתת לתחושה מקום ולא למהר לסגור אותה; בספר דברים (שיעור 4 ביחידה הבאה) משה עומד על הר נבו ורואה את הארץ. למתקשים: דף עם תמיכה. למתקדמים: להשוות לשמות יז, א-ז.

📝 בדף העבודה

מי מריבה: 6 משימות, כולל שאלת אתגר וכרטיס יציאה, ומחוון בעמוד השני. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- במדבר כ (מכון ממרא)
- רש"י על במדבר כ, יב (ספריא)

מחוון: מי מריבה: "ודברתם אל הסלע"

1. **השלמת פסוקים:** הַמַּטֶּה · וְדִבַּרְתֶּם · הַסֶּלַע · מֵימָיו. המילה המיותרת: וְהִכִּיתֶם.
2. מרים מתה ונקברה במדבר צין; לא היו מים לעדה; העם התקהל על משה ואהרן והתלונן (כל שניים).
3. לקח את המטה (ט); אסף את הקהל אל פני הסלע (י); במקום לדבר, אמר לעם "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים" (כ, י) והיכה את הסלע פעמיים (יא).
4. רש"י: היכה את הסלע במקום לדבר אליו, וכך הפסיד הזדמנות לקדש את שם ה'. הרמב"ם: כעס על העם ("שמעו נא המרים"). (שניהם פירושים.)
5. תשובה אישית מנומקת. לקבל כל בחירה שנשענת על הפסוקים ("ודברתם" / "ויך" לרש"י; "שמעו נא המרים" לרמב"ם).
6. ★ **אתגר:** תשובה פתוחה: משה זכר שבפעם הקודמת ההכאה עבדה, ואולי חשב שגם עכשיו צריך להכות; המטה היה בידו. לקבל כל הסבר מנומק.